خەنزۇ مىللىتى ئىرقىي كەمستىشنىڭ تارىخىي ئارقا كۆرۈنىشى

ئەركىن سىدىق

-2011يىلى -2ئاينىڭ -10كۈنى

مەن يېقىندا بىر ئامېرىكىلىق تونۇشۇمدىن »خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىرقىي كەمستىشى «توغرىسىدا
دېگەن بىر پارچە ماقالىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. بۇ ماقالىنىڭ ئىنگلىزچە تېمىسى »نوتەس ئون
هان چىنەسە «راكىسم بولۇپ، ئۇنى تەيۋەن قاتناش ئۇنىۋېرستېتى جەمئىيەت ۋە مەدىنىيەت
تەتقىقات ئىنستىتۇتىنىڭ پروفېسسورى چېن -گۇاڭشىڭ)، (ئەپەندى يېزىپ، -2007يىلى
شاڭخەي دە ئېچىلغان بىر قېتىملىق خەلقئارالىق ئىلمىي تەتقىقات يىغىنىدا دوكلاد قىلغانىكەن.
كۆپ سانلىق ئۇيغۇرلارغا خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىرقىي كەمستىش جەھەتتىكى ھازىرقى ئەھۋالى
ئىنتايىن ئايان. لېكىن خەنزۇ مىللىتىنىڭ بۇنداق خاراكتېرى قاچان ۋە قانداق
شەكىللەنگەنلىكىدىن تولۇق خەۋىرى بار ئۇيغۇرلار ئانچە كۆپ بولماسلىقى مۇمكىن. شەخسەن
مەن ھازىرغىچە ئۇ ساھەدە بىرەر پارچە ماتېرىيال كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن. شۇنداق بولغاچقا،
مەن بۇ ماقالىغا ناھايىتى قىزىقتىم، ھەمدە ئۇنى بىر قانچە قېتىم ئوقۇپ چىقتىم. شۇنىڭدىن
كېيىن مەن بۇ ماقالىدىكى مەزمۇنلارنىڭ ئۇيغۇرلار ۋە خەلقئارالىق جەمئىيەتلەر بۇرۇن دۇچ
كەلگەن، ھازىر دۇچ كېلىۋاتقان، ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى بىر مەزگىل ۋاقىت ئىچىدىمۇ داۋاملىق
دۇچ كېلىدىغان بەزى مۇھىم ئەھۋاللارنى چۈشىنىشكە نىسبەتەن ناھايىتى پايدىلىق
ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن مەن مەزكۇر ماقالىنى يېزىش ئارقىلىق، ئۆزەم ئوقۇغان
چېن ئەپەندىنىڭ يۇقىرىقى ماقالىسىنىڭ ئاساسىي مەزمۇنىنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتۈشنى
قارار قىلدىم.

ئەسلىدىكى ماقالە بىر خەنزۇ مىللىتىدىن بولغان زىيالىيي ئىنگلىز تىلىدا يازغان ئىجتىمائىي
پەنلەر ساھەسىدىكى بىر پارچە ئىلمىي ماقالە بولۇپ)ئاپتور ئۇنى بەزىدە «»كىتاپ دەپ،
ئاتىغان بولۇپ، مەن ئۇنىڭ سەۋەبىنى (چۈشىنەلمىدىم، ئۇنىڭدا خەنزۇ مىللىتىنىڭ تارىخىغا
ئائىت مەزمۇنلارمۇ ناھايىتى كۆپ بولغاچقا، ئۇنىڭدىكى مەزمۇنلارنى ئاممباپ تىلدا
ئۇيغۇرچە ماقالە قىلىپ يېزىپ چىقىش، مەن ئۈچۈن ئانچە ئاسانغا توختىمىدى. شۇنداقتىمۇ
مەن مەزكۇر ماقالىنى ئۇنچىلىك بەدەل تۆلەشكە ئەرزىيدۇ، دەپ ئويلايمەن. بۇنىڭدىن بىر
قانچە يىل ئىلگىرى، خەنزۇ مىللىتىدىن بولغان، جۇڭگونىڭ -ئىچىسرتىدا خېلە تونۇلغان بىر
زىيالىي »خوڭ كوڭ ھازىر پەخىرلىنىپ يۈرىۋاتقان سەۋىيىگە 100 يىل مۇستەملىكە بولۇش
ئارقىلىق ئېرىشەلىدى. ئۇنداقتا جۇڭگو 300 يىل مۇستەملىكە بولۇشقا توغرا «كېلىدۇ.
دېگەنىدى)ئاڭلىشىمچە ئۇ كىشى مۇشۇنداق سۆزلىرى ئۈچۈن كۆپلىگەن خەنزۇ زىيالىيلىرىنىڭ
قاتتىق ئەيىپلىشىگە (ئۇچرىغان. ئۇ نېمىشقا ئۇنداق دەيدۇ؟ مەن يېقىندا خەلقئارادىكى خېلە

يۇقىرى نوپۇزلۇق ژورناللارنىڭ بىرىدە غەربلىكلەرنىڭ »جۇڭگو ھازىر دۇنيادىكى ئەڭ يۇقىرى ئورۇندا تۇرىدىغان چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىرى بولۇشقا تىرىشىۋاتىدۇ. لېكىن، بەزى جەھەتلەردە ئۇ تەرەققىي قىلغان بىر قىسىم كىچىك دۆلەتلەردىنمۇ خەلىلا كەيىن «تۇرىۋاتىدۇ دېگەندەك مەزمۇننى كۆردۈم. ئۇلار نېمىشقا ئۇنداق دەيدۇ؟ مەزكۇر ماقالىنى ئوقۇغان كىشى ئاشۇنداق سوئاللارغا مەلۇم دەرىجىدە جاۋاب تاپالايدۇ. شۇڭلاشقا مەن ئۆزى ياشاۋاتقان سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي مۇھىتنى، ھەمدە خەلقئارا بىلەن جۇڭگو ئوتتۇرىسىدا ھازىر يۈز بېرىۋاتقان ۋە بۇنىڭدىن كېيىن يۈز بېرىدىغان بىر قىسىم ئىشلارنى چۈشىنىشكە قىزىقىدىغان ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ بۇ ماقالىنى بىر قېتىم ئوقۇپ چىقىشنى تەشەببۇس قىلىمەن. شۇنداقلا ئىنگلىزچە بىلىدىغان ئوقۇرمەنلەرگە ئەسلىدىكى ماقالىنىڭ ئۆزىنى بىر قېتىم ئوقۇپ بېقىشنى تەكلىپ قىلىمەن)ئەسلىدىكى ئىنگلىزچە ماقالىنىڭ تور ئادرېسى مۇشۇ ماقالىنىڭ ئاخىرىدا (بار. ئىشىنىمەنكى، بۇ ماقالىنى ئوقۇپ چىققان ھەر بىر كىشى بىر قىسىم ناھايىتى قىممەتلىك بىلىملەرگە ئېرىشەلەيدۇ.

1. ئەسلىدىكى ماقالە ۋە ئۇنىڭ ئاپتورى توغرىسىدا

ئەسلىدىكى ماقالىنىڭ ئاپتورى چېن -گۋاڭشىڭ ئەپەندى باكلاۋۇر ئوقۇشىنى تەيۋەندە تاماملاپ، ماگىستىرلىق ۋە دوكتۇرلۇق ئوقۇشلىرىنى بولسا -1988-1981يىللىرى ئامېرىكىدا ئوقۇغان ئىكەن. شۇنداقلا ئۆزى نۇرغۇن ئىلمىي ماقالە ۋە كىتاپ يازغان، ھەمدە كىتاپ ۋە ئىلمىي ماقالىلەرگە تەھرىر، مۇھەررىر ۋە باش مۇھەررىر بولۇپمۇ ئىشلىگەنىكەن. ئۇنىڭ تەتقىقاتلىرىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى مەدەنىيەت، جەمئىيەتشۇناسلىق ۋە ئىمپېرىئالىزملىقنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىكەن.

چېن ئەپەندىنىڭ ھېلىقى ماقالىنى يېزىشىغا مۇنداق بىر ۋەقە سەۋەبچى :بولغان چېن -گۋاڭشىڭ -1996يىلى لوندوندا چىقىدىغان »بۈگۈنكى «ماركسىزم دېگەن ژورنالنىڭ تەھرىرى، داڭلىق ژورنالىست، تېلېۋىزور فىلمى ئىشلىگۈچى، ۋە سىياسىي ئانالىزچى مارتىن جەكۇېس)Jacques Martin(بىلەن تونۇشقان بولۇپ، مارتىن ئائىلىسى بىلەن خوڭكوڭدا تۇرغان بىر قانچە يىل جەريانىدا ئۇلار ناھايىتى ياخشى دوستلاردىن بولۇپ قالغان. مارتىننىڭ ئايالى خەرى)Veriah Harinder(ھىندىستانلىق مالاي مىللىتىدىن بولۇپ، ئۇ بىر خەنزۇلار توپلىشىپ ياشايدىغان مەھەللىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەنىكەن. شۇڭا گۋاندۇڭلۇقچە خەنزۇ تىلىنى ئوبدان سۆزلەيدىكەن. ئۇ بىر ناھايىتى خۇشخۇي، قىزغىن، ئېسىل خىسلەتلىك، تەپەككۇرغا باي قىز بولۇپ)ئۇنىڭ بىر پارچە رەسىمنى مۇشۇ ماقالىنىڭ ئاخىرىغا كىرگۈزۈپ (قويدۇم، ئادۇكاتلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىدىكەن. -2000يىلى -1ئاينىڭ -2كۈنى، خەرى خوڭكوڭدىكى بىر

دوختۇرخانىدا ئۆلۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئۆلۈمى خوڭكوڭدىكى چەت ئەللىكلەر جەمئىيەتلىرىدە ئىنتايىن كۈچلۈك ئىنكاس پەيدا قىلىپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭ ئۆلۈمىنىڭ سەۋەبى، ئۇ بىر ھىندىستانلىق بولغانلىقتىن، دوختۇرخانىدىكىلەر ئۇنى ۋاقتىدا داۋالىمىغان ۋە ياخشى داۋالىمىغان، دەپ قاراپ، دوختۇرخانا ئۈستىدىن ئەرز قىلىپتۇ، ھەمدە بىر-كەڭكۆلەملىك ئىرقىي كەمسىتىشكە قارشى ھەرىكەت باشلاپتۇ. ئاشۇ ھەرىكەتنىڭ تۈرتكىسى بىلەن خوڭكوڭدا بىر ئىرقىي كەمسىتىشنى چەكلەيدىغان قانۇننىمۇ ماقۇللىنىپتۇ.

بۇ ۋەقە چىن-گۇاڭشىڭ غا ناھايىتى قاتتىق تەسىر قىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن چىن ئەپەندى خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىرقىي كەمسىتىشى ئۈستىدە ئىزدىنىپ، بۇ ماقالىنى يېزىش ئارقىلىق، مارتىنغا ئۇنىڭ بۇ پاجىئەلىك يوقىتىشىنىڭ ئارقىسىدىكى ئېھتىماللىقى بار بولغان سەۋەبلىرىنى چۈشەندۈرۈپ قويۇشنى قارار قىلىپتۇ.

ئەگەر ئەسلىدىكى ماقالىنى باشقا بىر مىللەتتىن كېلىپ چىققان زىيالىي يازغان بولسا، مەن ئۇنىڭغا ھازىرقىدەك قىزىقمىغان، ھەمدە ئۇنى بىر ئۇيغۇرچە ماقالە قىلىپ تونۇشتۇرمىغان بولاتتىم. ئەسلىدىكى ماقالىنى بىر خەنزۇ مىللىتىدىن كېلىپ چىققان زىيالىي-ئۆزئۆزىنى ئوپېراتسىيە قىلىش، ھەمدە شۇ ئارقىلىق خەنزۇ مىللىتىدە ساقلىنىۋاتقان بىر يامان ئىللەتنى يوقۇتۇپ، خەنزۇلارنىڭ ھازىرقى زامان دۇنيا ۋەزىيىتىگە ياخشىراق ماسلىششىغا تۆھپە قوشۇش مەقسىتىدە يازغانلىقى ئۈچۈن، ئۇيغۇرلار ئۈچۈن بۇ ماقالىنىڭ خېلە زور قىممىتى بارلىقىنى ھېس قىلدىم.

چىن ئەپەندى ماقالىسىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ :()نەقىل

مۇشۇنداق بىر ئېسىل ئىنسانىنىڭ يوقىتىلىشىنىڭ ئورنىنى بىر ئانالىز ئارقىلىق تولدۇرغىلى بولمايدۇ. ئەمما، ئالدىغا قاراپ مېڭىپ، ھاياتنىكى قوبۇل قىلغىلى بولمايدىغان ئەھۋاللارغا سەمىمىلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىش ۋە ئۇلارنى ئۆزگەرتىش بىزدەك ھايات كىشىلەرنىڭ مەسئۇلىيىتى.

قانۇن جەھەتتىن ئېلىپ بېرىلغان ئىشلار جەريانىدا خەرىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن ئىرقىي كەمسىتىش ئوتتۇرىسىدىكى ئېنىق باغلىنىشنى ئېچىپ بېرىش مۇمكىن بولماي قالدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئاشۇنداق بىر كۈچلۈك باغلىنىشنىڭ بارلىقىنى ھېچ كىم كەسكىن ھالدا ئىنكارمۇ قىلالمىدى.
مېنىڭ بۇ يەردىكى مەقسىتىم خەرىنىڭ ئۆلۈمى ئىرقىي قىرغىنچىلىقتىن كېلىپ
-چىققانچىقمىغانلىقى توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىش ئەمەس، بىراق، بۇ ئەھۋال خوڭكوڭدا ھەقىقەتەنمۇ بىر ئىرقىي كەمسىتىش مەسىلىسى ئۈستىدىكى ئاممىۋىي-تالاشتارتىشنى باشلاپ

بەرگەن بولغاچقا، مەن ئاشۇ مۇزاكىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئۇنى بىر تېخىمۇ ئەتراپلىق ئانالىزغا كېڭەيتىشنىڭ پايدىسى بار، دەپ قارايمەن. ھازىر خوڭكوڭ، تەيۋەن، سىنگاپور، ۋە مالايسىيا قاتارلىق دۆلەتلەردە -رەڭگارەڭ ئەمگەك كۈچلىرىنىڭ ئېقىپ كىرىشى بارغانسېرى كۈچىيىۋاتقان بولۇپ، بۇرۇن بايقالمىغان توقۇنۇشلار ئوتتۇرىغا چىقىۋاتىدۇ. شۇنداقلا جۇڭگونىڭ »تىنچ «كۆتۈرىلىشى توغرىسىدىكى كەڭ تارقالغان ئاساسىي -كۆزقاراشلار ۋەھىمە پەيدا قىلىشى ۋە ئىرقىي توقۇنۇشلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن. جۇڭگو سودا شىركەتلىرىنىڭ ئافرىقىدا ئىش ئېلىپ بېرىشتا قوللانغان قوپاللىقلار توغرىسىدىكى خەۋەرلەر شۇنىڭدىن دېرەك بېرىدىكى، خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىرقىي كەمسىتىشى پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدىكى مەسىلىگە ئايلانمىغان تەقدىردىمۇ، بىر رايونلۇق مەسىلىگە ئايلىنىدۇ. جۇڭگولۇق زىيالىيلار بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن، بىزنىڭ بۇ ساقلانغىلى بولمايدىغان مەسىلىگە قارىتا جەڭ ئېلان قىلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.)نەقىل (تۈگىدى

بۇ يەردە مەزكۇر ماقالىدا كۆزدە تۇتۇلغان مىللەت ھەققىدە چېن ئەپەندى بەرگەن چۈشەنچىنى قىسقىچە بايان قىلىپ ئۆتىمەن. جۇڭگودا ياشايدىغان ئەڭ چوڭ ئېتنىك گۇرۇھ خەنزۇ مىللىتى، جۇڭگونىڭ رەسمىي)ئىنگلىزچە »official(« تىلى خەنزۇ تىلى)(بولۇپ، ئۇ خەنزۇ يېزىقى)(نى قوللىنىدۇ. ھازىر دۇنيا مىقياسىدا «»خەن نىڭ ئورنىنى بارغانسەرى «»جۇڭگولۇقلار «)Chinese، ، «(دېگەن سۆز ئېلىشقا قاراپ يۈزلىنىۋاتىدۇ. مەزكۇر ماقالىدا پەقەت خەنزۇ دېگەن سۆزلام ئىشلىتىدۇ. بۇنداق بولىشىدىكى سەۋەب، خەنزۇلارنىڭ ئۇزۇن يىللىق تارىخى ئۇلارنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشى، ئەقلىي تەپەككۇرى، ۋە مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ قانداق بولۇشىنى ھازىرمۇ قاتتىق كونترول قىلىۋاتىدۇ. سىياسىي جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، خەنزۇ مىللىتى ھازىر دۇنيادىكى ئاساسىي ئورۇندىكى نوپۇسلارنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇلارغا «»جۇڭگولۇقلار دېگەن كاتېگورىيە ئىچىگە كىرىدىغان باشقا كۆپلىگەن ئاز سانلىق مىللەتلەردىن ئايرىپ قاراش، خەنزۇ مىللىتىنىڭ تارىخىي ۋە باشقا مەسىلىلىرىگە تەنقىدىي ھالدا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن باسمىسا بولمايدىغان بىرىنچى قەدەمدىن ئىبارەتتۇر.

ئىرقىي كەمسىتىش مەسىلىسى ئۈستىدە توختالغاندىمۇ، ئىرق)race، (، ئېتنىك گۇرۇھ)ethnicity، (، ۋە مىللەت)nationality، (ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەرگىمۇ دىققەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ سۆزلەر ھازىر خەنزۇ تىلى بىلەن ئىنگلىزچىنىڭ ھەر ئىككىسىدە مەنە جەھەتتىن -ئۆزئارا كىرىشىپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. مەسىلەن، مالايسىيادا ئاساسىي »ئېتنىك «گۇرۇھ لاردىن مالايلار، جۇڭگولۇقلار، ۋە ھىندىستانلىقلاردىن ئىبارەت ئۈچى بار بولۇپ، ئۇلار ئوتتۇرىسىدا «»ئىرقىي مەسىلىلەر بار. جۇڭگودا خەنزۇلار «»مىللەت كاتېگورىيىسىدىكى خەلق بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەر بىلەن بولغان پەرقى ئىرقىي پەرق بولماستىن، مىللىي پەرقتىن ئىبارەت.

ئىرقىي كەمسىتىش ھەققىدىكى -ئىجتىمائىيپەن ئەدەبىي ئەسەرلىرى ئادەتتە ئىقتىسادىي ۋە سىنىپىي پەرقلەرنى ئانالىز قىلىش ئۇسۇلىنى قوللىنىدۇ. ياكى بولمىسا »مەدەنىيەت «توقۇنۇشى دېگەنگە ئوخشاش يېڭى مەدەنىيەت چۈشەنچىسىگە تايىنىدۇ. ئەمما، بۇنداق چۈشەندۈرۈش خەنزۇلار جەمئىيىتىدىكى ئىرقىي كەمسىتىشنىڭ كەڭ تارقالغان لوگىكىسى بىلەن ئالاھىدىلىكىنى تولۇق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلمەيدۇ. بۇ دېگەنلىك خەنزۇلار بىر ئالاھىدە مىللەت، دېگەنلىك ئەمەس. خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىرقىي كەمسىتىشى ئۇلار غەربلىكلەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشنى باشلاشتىن بۇرۇنلا مەۋجۇت بولۇپ، ئۇ ھازىرمۇ خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئاسىيالىق خوشنىلىرى بىلەن، شۇنداقلا ئۆز ئىچىدىكى -بىربىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرىدىمۇ مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا. خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئۆز جەمئىيىتىدىكى ئىرقىي كەمسىتىش لوگىكىسىنىڭ ئالاھىدىلىكىنى ئېچىپ بېرىش باشقا جايلاردىكى ئىرقىي كەمسىتىش -مەشغۇلاتئەمەلىيەتلىرىنى چۈشىنىشنى يېڭى نەزەر بىلەن تەمىن ئېتىشى مۇمكىن.

چېن ئەپەندى ئۆز ماقالىسىنى تەييارلاشتا مارام ئېپىستېيىن)Epstein Maram(بىلەن ئۆزىنىڭ خىزمەتدىشى لىيۇ -جېنپىڭ)Jen_ping Liu(نىڭ ئەسەرلىرىدىن پايدىلانغان بولۇپ، ئۇ ئىككى زىيالىينىڭ ئەسەرلىرى -1368يىلى باشلانغان مىڭ سۇلالىسى بىلەن -1644يىلى باشلانغان چىڭ)Qing(سۇلالىسى دەۋرلىرىدىكى ئاياللار ھوقۇقى ئۈستىدىكى تەتقىقاتلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

2. خەنزۇ ۋە باشقىلار لوگىكىسى

بۇ بۆلۈمدىكى مەزمۇنلارنى چېن ئەپەندى مارام ئېپىستېيىننىڭ ئەسەرلىرىدىن ئالغان. شىيا -جىڭچۈ)Jingqu Xia، (1705-1787 نىڭ »بىر يېزىلىق ئاقساقالنىڭ «كۆرگەنلىرى)Yesou Puyan، ، Exposure of Words Codger's Country A(دېگەن رومانىدا تەسۋىرلىنىشىچە، باش پېرسوناج ئىتالىيە، پورتۇگالىيە، ئىسپانىيە ۋە ھىندىستان قاتارلىق يىراق جايلاردىكى كىشىلەر بىلەن، شۇنداقلا جۇڭگو ئىمپېرىيىسىنىڭ چېگرا رايونلىرىغا جايلاشقان تەيۋەن، ياپونىيە، بىرما، سىئام ()تايلاند، سەيلون (-)سىرىلانكا، ۋە مياۋ ۋە ياۋ پادىشاھلىقى قاتارلىق جايلاردىكى ئادەملەر بىلەن ئۇچرىشىدۇ. ھەممە ئاشۇ جايلاردا ياشايدىغان «»باشقىلار بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشتا بىر قىسىم چېچىلاڭغۇ ۋە روھىي)psychic(تاكتىكىلارنى ئىشلىتىدۇ.

بىرىنچى تاكتىكا ئۆزىگە تونۇش بولمىغان باشقا كىشىلەرگە رەزىل، ۋەھشىي ۋە ئىنسان ئەمەس، دەپ مۇئامىلە قىلىش)demonize، ، .(ئۇ رومانىدا باشقىلار بەزىدە »يۈزى كۆك، ئۇزۇن ھىڭگاي چىشلىرى ئاغزىدىن چىقىپ «قالغان دەپ تەسۋىرلەنگەن، يەنە بەزىدە بولسا قۇيرۇقى بار ھەمدە

يۇڭلۇق بەدىنى بار، تەسۋىرلەنگەن. بۇ باشقىلارنى »چەت ئەل «ئالۋاستىلىرى دېگەن تۈرگە كىرگۈزۈش ئارقىلىق ئۇلاردىن ئەجەبلىنىش ۋە قورقۇشتۇر. بۇ تۈرنىڭ ئىچىدە دەرىجە تۈزۈمى ياكى دەرىجە بالدىقى)hierarchy(بويىچە قۇرۇلغان ھەر خىل كىچىك كاتېگورىيىلەر بار بولۇپ، بۇ كىچىك كاتېگورىيە چىراي شەكلى جەھەتتىن ناھايىتى ھەيۋەتلىك بولغان »غەربلىك چەت ئەل «ئالۋاستىلىرى بىلەن پاكار بويلۇق ياپونلۇقتىن ئىبارەت »شەرقىي چەت ئەل «ئالۋاستىلىرى نى ئۆز ئىچىگە ئالغان. باشقىلارنى ئالۋاستىلاشتۇرۇش خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىنسان ھېسابلانغان ئۆزى بىلەن ئىنسان ھېسابلانمايدىغان باشقىلارنى ئايرىپ تۇرۇش ئۈچۈن ئىشلەتكەن، ھەممىيلەنگە تونۇشلۇق بولغان مەدەنيي تەسۋىرنىڭ بىر قىسمىدۇر.

ئىككىنچى تاكتىكا باشقىلارنى ھايۋانلاشتۇرۇش. باش پېرسۇناج تەيۋەنگە بارغاندا، بۇ ئارالنىڭ ئادەم ئېيىق)(لىرى ياشايدىغان ياۋا ماكان ئىكەنلىكىنى بايقايدۇ. ئۇ مياۋ مىللىتى ياشايدىغان جەنۇبىي جۇڭگوغا بارغاندا، مياۋ خەلقلىرىنى بويسۇندۇرۇپ، ئۇلارنى جۇڭگو ئىمپېرىيىسىگە قارشى ئىسيان كۆتۈرۈشكە رىغبەتلەندۈرىدىغان -ئالتەجۈپ ئاق يىرتقۇچ يىلاننى ئۇچرىتىدۇ. بۇ يىرتقۇچ يىلانلار ئادەمگە ئوخشايدۇ. ئەمما ئۇلارنىڭ شىكالا بىلەن قاپلانغان ئۇزۇن بەدىنى، ئاق چېچى، ۋە سوغاق ھەم ئۇيۇشۇپ قالغان جىنسىي ئورگانى بار بولىدۇ. ھىندىستانغا كەلگەندە، باش پېرسۇناج ئۇنى بىر بۇددا دىنى دۆلتى، دەپ :تەسۋىرلەيدۇ »ئۇ يەردىكى بۇددا دىن مۇرىتلىرى ھېچ قانداق تىرىشمايدۇ، ئۇلار كالىغا ئوخشاش دۆت، ئىتقا ئوخشاش سەت، ئۇلارنىڭ -كۈنبويى قىلىدىغىنى بۇددا نومنى يادلاش بىلەن روزى «تۇتۇش. قىزىقارلىق يېرى شۇكى، ئاشۇ ھايۋانلاشتۇرۇلغان باشقىلارمۇ باش پېرسۇناجنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەتكە بولغان ئىستىكىنى قوزغايدۇ. ھايۋان بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشقا بولغان مۇشۇنداق ئىستەكمۇ ئاشۇنداق جىنسىي پائالىيەت ئارقىلىق »مالىمانچىلىق ئۆزىنى مەدەنىيلىككە «ئۆزگەرتىدۇ، دېگەن قاراش ئاستىدا ئاقلانغان. بۇمۇ مۇستەملىكچىلەرنىڭ باشقىلارنى مەدەنىيەتلەشتۈرۈش -ئىشھەرىكەتلىرى توغرىسىدا بازارغا سالىدىغان، ھەممىيلەنگە تونۇشلۇق بولغان گەپلىرىنىڭ بىرىدۇر. خەنزۇ مىللىتىنىڭ قارىشىچە، ھايۋانلاشتۇرۇلغان باشقىلار خەنزۇلارنىڭ تەربىيلىشى ئارقىلىق كۆرۈنۈشتە ۋە -تۇيغۇھېسسىيات جەھەتتىن)level gut(ئىنسانغا ئۆزگىرىدۇ، لېكىن ئۇلار مەڭگۈ ھەقىقى تۈردە خەنزۇ مىللىتىدەك تولۇق ئىنسان بولالمايدۇ.

ئۈچىنچى تاكتىكا كۆپۈنچە خوشنا ئاز سانلىق مىللەت خەلقلىرى ئۈچۈن قوللىنىلغان تاكتىكا بولۇپ، ئۇ يات كىشىلەرنى تېخىمۇ ئىنچىكە تۈرلەر بويىچە ئايرىيدۇ. شۇ ئارقىلىق بۇرۇنقىدىنمۇ باشقا دەرىجە تۈزۈمنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرىدۇ. بۇ تاكتىكىدا، ئاز سانلىق مىللەت خەلقلىرى »پىشقان «ئادەملەر بىلەن »خام «ئادەملەر دېگەن ئىككى خىل -كەڭدائىرىلىك تۈركۈمگە بۆلۈنگەن. »پىشقان «ئادەملەر تۈركۈمگە »مەدەنىيەت جەھەتتە بىز ()خەنزۇلار دىن

پەرقلىنىدىغان، ئەمما ئاسانلا جۇڭگو مەدەنىيىتىنىڭ تەسىر دائىرىسىگە كىرگۈزۈپ ھەزىم قىلىۋەتكىلى «بولىدىغان لار كىرگۈزۈلگەن. مىياۋلار ھالاكەتكە يۈز تۇتقان ۋە «»خام لىقىنى ئۆزگەرتىش مەڭگۈ مۇمكىن بولمايدىغان شەرقىي ئالۋاستىلار ()ياپونلۇقلارگە ئوخشىمايدىغان بولۇپ، ئۇلار »جۇڭگولۇقلار ئېڭىغا ئۇسۇل ئويناپ كىرىپ «كېتىۋاتىدۇ. خەنلەشتۈرۈلگەن بولىسمۇ، مىياۋ مىللىتى تولۇق ئىنسان بولماسلىقى، ھەمدە خەنلەردىن پەرقلىنىدىغانلىقى سەۋەبلىرىدىن، ئاسسىمىلاتسىيە قىلىش جەريانى مەڭگۈ مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملانمايدۇ، دەپ قارالغان. مانا مۇشۇنداق باشقىلارنى «»ئىنسانلاشتۇرۇش پروجېكتلىرىگە مەجبۇرلاش بىلەن بىللە، ئىجتىمائىي دەرىجە تۈزۈمدە ئۆزىنى مەڭگۈ باشقىلاردىن ئۈستۈن قويىدىغان تاكتىكا مۇستەملىكىچىلىكنىڭ بۇرۇندىن تارتىپ بار بولغان خۇسۇسىيىتىدۇر.

3. ئىنسان ۋە چالا ئىنسان لوگىكىسى

خەنزۇلار (yang) بىلەن باشقىلار (yin) لوگىكىسى خەنلەر بىلەن باشقىلار ئوتتۇرىسىدىكى دەرىجە تۈزۈمىنىڭ بىرى بولۇپ، مۇشۇ لوگىكا بويىچە قارىغاندا، خەنلەر ھەر ۋاقىت باشقىلاردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. ئەمما يۇقىرىقى ئۈچ تاكتىكىنى بىرلىككە كەلتۈرىدىغان نەرسە ئىنسانلار بىلەن ئىنسان ئەمەسلەرنى پەرقلەندۈرىدىغان، ياكى تېخىمۇ توغرا قىلىپ ئېيتقاندا، باشقىلارنىڭ ئىنسانلىق دەرىجىسىنى ئۆلچەيدىغان دەرىجە تۈزۈمىدۇر. بۇ دەرىجە تۈزۈمى ھازىرغىچە بەرپا قىلىنغان كاتېگورىيىلەردىن ئۈستۈن تۇرىدىغان بىر سۆزلەش دەرىجىسى ئارقىلىق ئېنىق ئىپادىلەنگەن. ھەمدە بۇ ئورۇننى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك مەدەنىي كاپىتال ۋە ھوقۇقلا ئىگە قىلىنغان بىر ئەر كىشى ئىگىلىگەن بولۇپ، بۇ ئادەمگە ھەممىنى بېسىپ چۈشىدىغان ھۆكۈملەرنى چىقىرىش ھوقۇقى بېرىلگەن. تېخىمۇ ئېنىق قىلىپ ئېيتقاندا، بۇ »ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان «ئىنسان ھەممە ئادەملەرنى ئىنتايىن يۇقىرى دەرىجىدە كۆندۈرگەن كىشىلىك ئوبراز بولۇپ، ئۇ ئوبراز ئۇزۇن مۇددەتلىك قاتتىق ۋە تەلتۆكۈس تەربىيىلەش ئارقىلىق يېتىلدۈرۈلگەن بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، بۇ دەرىجە تۈزۈمى جىسمانىي جەھەتتىن ئىنسانلىق شەرتىگە توشىدىغان، لېكىن ئىنسانلىق دەرىجىسىگە تولۇق يېتەلمىگەن چالا ئىنسانلار بار، دەپ پەرەز قىلىدۇ. كلاسسىك ئەسەرلەرنى ئوقۇش ۋە يادلاش (wujing sishu)، ھەمدە بەدەن ۋە گۈزەل ئەخلاقنى يېتىلدۈرۈش (yangxing xiushen)، بىرسى ئىنسانلىق دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلۈش ئۈچۈن باسمىسا بولمايدىغان مۇساپە، دەپ ھېسابلىنىدۇ. ھازىرغىچە قوللىنىپ كېلىنگەن كۇڭزىچى ئەخلاق (ethics) بىلەن ئەخلاقىي ئىدىيىلەر (thought moral) نى مۇشۇ ئۇقۇملار ئارقىلىق چۈشەنگىلى بولىدىغان بولۇپ، مۇشۇ مەنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، «»ئىنسانلار بولسا باشقا كاتېگورىيىلەر، خەنلەر بىلەن باشقىلار (yin_yang)، شۇنداقلا ئەرلەر بىلەن ئاياللارنىڭ سۆزلەش دەرىجىسىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. مانا بۇ خەنزۇ مىللىتى ئىرقىي كەمسىتىشنى چۈشىنىشتىكى ئىنتايىن ھالقىلىق نۇقتىدۇر.

4. ئىنسانلارنى ئىنسانلىق دەرىجىسىگە ئايرىش لوگىكىسىنىڭ كېلىش مەنبەئى

ئىنسانلارنى ئىنسانلىق دەرىجىسىگە ئايرىش لوگىكىسى خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىرقىي كەمسىتىشىنىڭ كەڭ تارقالغان لوگىكىسىنى چۈشىنىشتىكى ئاچقۇچ. ئۇنداقتا بۇ لوگىكا نەدىن كەلگەن؟ ئىرقىي كەمسىتىش ماتېرىيالىزمچى -ئىشەھرىكەتلەر بولۇپ، ئۇ بىر ئالاھىدە دۇنياقاراش تەرىپىدىن ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈلىدۇ. خەنزۇ مىللىتى ئىرقىي كەمسىتىش -ئىشەھرىكەتلىرى سىستېمىسى ئىچىدە، بۇ لوگىكا ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان باشقىلارغا يولۇققان ۋاقىتتىكى تەبىئىي ئىنكاس شەكلىدە مەۋجۇت بولۇپ كەلدى. يەنى، خەنلەر ئۆزلىرىنىڭ قانداق قىلىش كېرەكلىكى ھەققىدە بۇرۇن يىغقان بىر تۈركۈم بىلىملىرىنىڭ بارلىقىنى ئالدىن پەرەز قىلىپ، ئۆزلىرىگە ناتونۇش بولغان باشقىلارغا يولۇققاندا، ئۆزى قوللىنىدىغان -ئىشەھرىكەتلەرنى ئاشۇ بىلىملەر ئاساسىدا تەڭشەيدۇ ۋە ئىجرا قىلىدۇ.

بۇ خىل -ئىشەھرىكەتلەرنىڭ بىر مەنبەيىنى »ئىچىگە قارىتا دانىشمەن، سىرتقا قارىتا پادىشاھ)« دېگەن -كۆزقاراشنى چۆرىدىگەن ھالدا يېتىلتۈرۈلگەن نەزەرىيە ۋە تارىخىي ئەمەلىيەتتىن تاپقىلى بولىدۇ. لىۇ-جېنپېڭنىڭ بەزى تارىخىي ئەسەرلەرگە ئاساسەن كۆرسىتىپ بېرىشىچە، دۇمونت نىڭ دەرىجە تۈزۈمى نەزەرىيىسى »ئۆز ئىچىگە «ئالغۇچىلار بىلەن »ئۆز ئىچىگە «ئېلىنغۇچىلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ ئېنىق ئىپادىلىنىشىدىن ئىبارەت. يەنى، مۇناسىۋەت سىستېمىسىنىڭ بىر پۈتۈنلۈكى ئىچىدە، يۇقىرى ئورۇندىكىلەر تۆۋەن ئورۇندىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالالايدۇ، ئەمما تۆۋەندىكىلەر يۇقىرىدىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالالمايدۇ. مەسىلەن، ئەرلەرنىڭ ئورنى ئاياللارنى ئۆز ئىچىگە ئالالايدۇ، ئەمما ئاياللارنىڭ ئورنى ئەرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالالمايدۇ. بەزى دەرىجىلەردە ئەرلەر بىلەن ئاياللار -بىربىرىنى يۆلەيدۇ، ئەمما تۈزۈلمە جەھەتتە ئۇلار باراۋەر بولالمايدۇ.

لىۇ-جېنپېڭ نىڭ ئەسىرىدە جۇاڭزى)Zhuangzi، مىلادىدىن بۇرۇنقى 286-369 (يىللىرى ئىشلەتكەن بىر تەمسىل نەقىل كەلتۈرۈلۈپ، ئوخشىمىغان سۆزلەش دەرىجىسى تۈزۈمى بىلەن ئۇلارنىڭ ئاممىۋى سورۇنلاردىكى باراۋەرسىزلىك يۈسۈندا ئورۇنلاشتۇرۇلىشىنىڭ قانداق ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈلگەنلىكىگە قايتىدىن قاراپ چىقىلغان. ئۇ تەمسىل ئۈچ دەرىجىنى ئۆز ئىچىگە :ئالىدۇ ئىگە)، شەكىل، (ماددا، ئۇنىڭ شولىسى)(، ۋە ئۇ شولىسىنىڭ سىرتى بىلەن بولغان چېگرىسىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان غۇۋا كۆلەڭگە. ئەگەر ئىگە بىر شەكىل ياكى بەدەندىن تەركىب تاپقان بولسا، شولا ئاشۇ ئىگىگە تايىنىپ تۇرۇپ مەۋجۇت بولۇپ تۇرالايدىغان بولۇپ، غۇۋا كۆلەڭگە بولسا شولىغا تايىنىپ مەۋجۇت بۇلۇپ تۇرالايدۇ. غۇۋا كۆلەڭگە قالايمىقان ۋە ئېنىق ئەمەس

بولۇپ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى بىرەر كونكرېت نەرسە ئارقىلىق ئىپادىلىگىلى بولمىغاچقا، ئۇ دائىم شولىنىڭ ئەتراپىغا توپلاشقان بىر توپ -پارچەپۇرات نەرسىدەك كۆرۈنىدۇ. ئۇ تەمسىلدە شولا قارىماققا غۇۋا كۆلەڭگە بىلەن دىئاگلوگ قىلىۋاتقاندەك كۆرۈنىدۇ، ئەمما ئەمەلىيەتتە بولسا ئۇنىڭ سۆزلىرى بولسا ئىگىگە قارىتىلغان. ئىگە ھەرگىزمۇ جىسمانىي جەھەتتىن ئۇ يەردە يوق بولسىمۇ، شولىنىڭ غۇۋا كۆلەڭگىگە بەرگەن جاۋابىدا ئۇ خۇددى ئاشۇ يەردە باردەك كۆرۈنىدۇ. يەنى، ئىگە بىر مەۋجۇت ئەمەس مەۋجۇتلۇق بولۇپ قالىدۇ.

ليۇ -جېنپېڭ نىڭ بۇ نەزەرىيىۋى تەسۋىرىنى كىملىك سىياسەت ئىلمى ئارقىلىق تېخىمۇ ئاسانراق چۈشەنگىلى بولىدۇ. ئەگەر بۇ يەردىكى قۇرۇلما بىر يات جىنسلىقلارغا قىزىققۇچى ئەرلەر ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان جەمئىيەت بولىدىكەن، ئەرلەر ئىگە، ئاياللار شولا، ئوخشاش جىنسلىقلارغا قىزىققۇچى ئاياللار بولسا غۇۋا كۆلەڭگە بولىدۇ. ئەگەر بۇ يەردىكى قۇرۇلما كاپىتالىزم بولىدىكەن، كاپىتالىستلار ئىگە، ئەمگەك سىنىپى شولا، كۆچمەن ئىشچىلار بولسا غۇۋا كۆلەڭگە بولىدۇ. ئەگەر بۇ يەردىكى قۇرۇلما »دۇنيا «سىستېمىسى بولىدىكەن، ھۆكۈمران ئورۇندىكى ئىرقلار ئىگە، ئاز سانلىق مىللەتلەر شولا، -جىنىئالۋاستىلار، ھايۋانلار، خاملار، ۋە ئىنسان ئەمەسلەر غۇۋا كۆلەڭگە بولىدۇ. بۇ ئۈچ مىسالدا، ئىگە بىر ئورۇننى ئىگىلەپ، ئاشۇ ئورۇندىن باشلاپ بىر قۇرۇلما دۇنياسى شەكىللەندۈرۈلىدۇ، ھەمدە شۇ ئارقىلىق باشقا سۆزلەش دەرىجىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ ئىگە باشقا كاتېگورىيىلەردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ، ھەمدە بۇ قۇرۇلمىنىڭ قانداق ھەرىكەتلىنىشىنى كونترول قىلىدۇ.

5. تارىخىي ئىدىيىلەردىن كېلىپ چىققان ھازىرقى ئەھۋاللار

بىر دانىشمەنىنىڭ مەۋجۇتلۇقى تۆۋەندىكىلەرنى ئالدىن پەرەز :قىلىدۇ ئىنسانلار كۆپ تۈرلۈك بولۇپ، ئىنسانىيەتنىڭ رەڭدارلىقى بىر دەرىجە تۈزۈمى بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇلغان. دانىشمەن ئەڭ ئۈستىدە تۇرىدۇ، »تۆۋەن «تەبىقە لەر ئۇلنى شەكىللەندۈرىدۇ، ھەمدە ئىنسان ئەمەس -جىنشەيتانلار بىلەن ھايۋانلار دەرىجە بالدىقىدىنمۇ تۆۋەن بىر ئورۇندا تۇرىدۇ.

ئەمدى بىز خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىرقىي كەمستىشىگە قايتىپ كېلەيلى. خەنزۇ مىللىتى ئۈچۈن، دەرىجە بالدىقىنىڭ ئەڭ ئۈستىدىكى «»ئىنسان دېگەن ئورۇن يالغۇز ئوخشىمىغان جىنسلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنىڭ ئۈستىدىلا ئەمەس، ئىرقىي ۋە سىنىپ مۇناسىۋەتلىرىنىڭمۇ ئۈستىدە تۇرىدۇ. »بىز ھەممىمىز باراۋەر، ئەمما سەن تولۇق ئىنسان «ئەمەس دېگەن ئوقۇم خەنزۇ مىللىتىنىڭ بىر ئەڭ يۇقىرى پسىخولوگىيىلىك ئورۇننى ساقلاش ئارقىلىق ئۆزىنى قوغداش ئاساسىي فورمۇلاسى بولۇپ، ئۇلار باشقىلارغا يولۇققاندا، ھەر ۋاقىت ئاشۇ پسىخولوگىيىلىك

مېخانىزمنى قوللىنىدۇ.

مانا مۇشۇ لوگىكا جۇڭگو ئىمپېرىيىسىنىڭ ئېپىستېمولوگىيە)بىلىش (نەزەرىيىسى ئاساسى بولۇپ، ئىشلارنىڭ مۇشۇ ئىمپېرىيىلىك تەرتىپى خەنزۇلارنىڭ پسىخولوگىيىسى بىلەن -ئىشەرىكتىگە چوڭقۇر سىڭىپ كەتكەن. غەرب ئىمپېرىيە تاجاۋۇزچىلىقلىرىغا ياندىشىپ كەلگەن زامانىۋىلاشتۇرۇش پروجېكتىنىڭ بىر قىسمى بولۇش تەرىقىسىدە، ئىسلاھاتپەرۋەر خەنزۇ ئەدىبىيات ماھىرلىرى باراۋەرلىك نەزەرىيىسىنى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇرلاندى. بولۇپمۇ باشقىلار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتە شۇنداق بولدى. ئەمما، خەنزۇ مىللىتىنىڭ »بىز ھەممىمىز باراۋەر، ئەمما سەن تولۇق ئىنسان «ئەمەس دېگەن فورمۇلاغا ئاساسلانغان كۆڭۈل قۇرۇلمىسى، پسىخولوگىيىلىك قۇرۇلما ۋە ئىدىيولوگىيىلىق -ئىشەرىكەتلەر ھازىرغىچە ئاشكارە سۆزلەنمەيدىغان سىياسىي ئاڭسىزلىق بولۇپ كەلگەن بولۇپ، ئۇ ھازىرمۇ ئۆز پېتىچە داۋاملاشماقتا. »ئىنسان ۋە چالا «ئىنسان دەپ پەرقلەندۈرۈش ئۇسۇلى ھازىرمۇ داۋاملىق قوللىنىلماقتا. بۇ فورمۇلا كونتېكستقا مۇناسىۋەتلىك -)باشئايغى (ماسلاشقان ھالدا يۇقىرى دەرىجىلىكلەر)ئاق (تەنلىكلەر، ئاجىزلار)ئاز سانلىق (مىللەتلەر، ياكى ناتونۇش ۋە تۆۋەن دەرىجىلىكلەر -)قاراتەنلىك جەنۇبىي (ئاسىيالىقلار سىنىپلىرىغا ئايرىغىلى بولىدىغان باشقىلار بىلەن مۇناسىۋەت قىلىش ئۈچۈن ئىشقا سېلىنماقتا. بۇ ئۇنىۋېرسال شوۋىنىزم)ئەرلەر بىرىنچىلىك (ئىدىيىسى خەنزۇ مىللىتىنىڭ جاھانگىرلارنىڭ تاجاۋۇزلىرىغا تاقابىل تۇرۇشنى ۋە تۇرمۇشنى سەل چىدىغىلى بولىدىغان دەرىجىگە ئەكىلىشنى بىر پسىخولوگىيىلىك مېخانىزم بىلەن تەمىنلىدى. »بۇ ئاق تەنلىك چەت ئەللىك ئالۋاستىلار بىزنى جىسمانىي جەھەتتىن دۇمبالىيالايدۇ، ئەمما بىزنىڭ روھىيىتىمىزنى مەڭگۈ باش --«ئەگدۈرەلمەيدۇمانا بۇ دەل لۇ شۈننىڭ ئەسەرلىرىدىكى ئا.ق. نىڭ لوگىكىسىدىن ئىبارەتتۇر. شۇنىڭ بىلەن بىللە، خەنزۇ مىللىتى يۇقىرىقى بىلەن ئوخشاش ئىرقىي كەمسىتىش لوگىكىسىنى جۇڭگونىڭ چېگرا رايونلىرىدا ياشايدىغان باشقا يەرلىك مىللەتلەرنى كەمسىتىش ئۈچۈنمۇ ئىشلىتىۋاتقان بولۇپ، خەرى گە ئوخشاش بىر ئېسىل ئىنساننىڭ ئۆلۈشىگىمۇ ئاشۇنداق لوگىكا سەۋەب بولغان بولۇشى مۇمكىن.

بىر ناھايىتى ئىتتىك قىرغىنقى بار قالقاننى ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىش ئۈچۈن ئىشلەتكىلى بولىدۇ، ئەمما، ئەگەر ئۇ بىغەملىك بىلەن ئىشلىتىلىدىكەن، ئۇ بىر قىرغۇچى قورالمۇ بولالايدۇ.

خەنزۇ مىللىتىنىڭ پۈتۈن تارىخى جەريانىدا، -كۆپقەۋەتلىك كەمسىتىش ئىدىيىسى «»ئىنسان غا بولغان بىر ئالاھىدە چۈشەنچىدىن كېلىپ چىققان -ئىشەرىكەتنىڭ نامايەندىسى بولۇپ كەلدى. بۇ چۈشەنچە تۈپ يىلتىزىدىن باشقىلارنى كەمسىتىش خاراكتېرىنى ئالغان بىر دەرىجە بالدىقى قۇرۇلمىسى ئىچىگە چوڭقۇر سىڭگەن ھالەتتە مەۋجۇت بولۇپ كەلدى. ئاشۇ ئۇقۇم بويىچە بولغاندا، سىرتقى كۆرۈنۈشتىن قارىغاندا، «»ئىنسان بىر ئۇنىۋېرسال ئۇقۇم بولۇپ كۆرىنىدۇ.

ئەمما ئاشۇ سىرتقى كۆرۈنۈش يۈزىنىڭ ئاستىغا چۈشۈپ قارايدىغان بولسا، -ئەرئايال، سىنىپ، دۆلەت ۋە ئىرق جەھەتتىكى پەرقلەندۈرۈشلەر ھەممىنى بېسىپ چۈشىدۇ. باشقىچە قىلىپ ئېيتساق، جىنس)gender(، جىنسىي ھەۋەس)sexuality(، سىنىپ، دۆلەت، ۋە ئىرق كاتېگورىيىلىرىگە مەنسۇپ بولغان دەرىجە بالداقلىرىدىكى پەرقلەر ئىش بېجىرىش رىجىمى رولىنى ئالغان ئىنسانلارنىڭ تەبىئىي ئىپادىسى بولۇپ قارىلىدۇ. بۇ رىجىم بىر پىرامىدا شەكلىدە قۇرۇلغان بولۇپ، «»ئىنسان بۇ پىرامىدانىڭ ئەڭ ئۈستىدە تۇرىدۇ، -چالائىنسان ۋە ئىنسان ئەمەس نەرسىلەرگە مەنسۇپ بولغانلار)شولا ۋە غۇۋا (كۆلەڭگىلەر بولسا ئاشۇ پىرامىداغا ئاستا سۈرئەت بىلەن ئۈنۈمسىز ھالدا يامىشىپ چىقىش مۇساپىسى جەريانىدا، ئاشۇ پىرامىدانىڭ چوققىسىغا ھەۋەسلىك بىلەن قارايدۇ. ھەلىقى «»ئىنسان بولسا پىرامىدانىڭ چوققىسىدىن تۆۋەنگە قارايدۇ. ئۇ «»ئىنسان باشقىلارنىڭ چوققىغا يېتىپ بېرىپ، ئۆزىگە ئوخشاش بىر ھەقىقىي ئىنسان بولۇشتىن قانچىلىك يىراقلىقتا ئىكەنلىكىنى بەلگىلەيدىغان ئەڭ چوڭ نوپۇز ئىگىسى بولىدۇ. بۇ ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان «»ئىنسان نىڭ ھېچ قانداق ئالاھىدىلىكى يوق بولۇپ، ئۇ جىنس، جىنسىي ھەۋەس، سىنىپ ۋە ئىرقلاردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. ئۇنىڭ سەۋرچانلىق بىلەن ۋە ناھايىتى كۆڭۈل بۆلگەن ھالدا سىزگە »قاتتىق تىرىشساڭ، سەنمۇ مۇشۇ چوققىغا «چىقالايسەن دېگەن ۋاقتى، ئۇنىڭ دەل ئىرقىي كەمسىتىشنى ئەڭ ئېنىق قىلىپ ئىپادىلىگەن ۋاقتى بولىدۇ. ئەگەر سىز ئۇنىڭغا بۇ ئويۇنىنىڭ قائىدىسىنى خەنلەر ئۆزلىرى كەشپ قىلغانلىقىنى دەپ، بۇ پىرامىدا لوگىكىسىدىن يىراقلاپ كەتمەكچى بولىدىكەنسىز، ئۇ سىزگە مۇلايىملىق بىلەن مۇنداق :دەيدۇ سىزنىڭ زېھنىڭىز بىلەن -ئەقلىپاراستىڭىز تېخى تولۇق يېتىلمىگەن؛ سىز تېخى ئىنسانلىقنىڭ سىزىقىدىن ئۆتمىگەن؛ سىز بەك غەربلىشىپ كەتكەن، ھەمدە ئاياللار ھوقۇقى، ماركسىزم ۋە مۇستەملىكىچىلىكتىن كېيىنكى دەۋر قاتارلىقلار تەرىپىدىن زەھەرلىنىپ قالغان.

كىملىك سىياسى ئىلمى تېخىچە يوقاپ كەتمىگەن بولۇپ، ئۇ يېقىن كەلگۈسىدىمۇ يوقاپ كەتمەيدۇ. ھالقىلىق زىيالىيلار سىياسىي جەھەتتىن توغرا ئىش قىلىپ ياشاش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. بىز ئۆزىمىزنىڭ ئۆزىمىز قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان كىملىكىنى ئاكتىپلىق بىلەن ئىشقا سېلىپ، مەسىلىنى ئۆز ئىچىمىزدە ئاشكارىلاپ، بىز تەۋە بولغان ئادەم توپىنىڭ يۇقىرىقى مەسىلىنى ھەل قىلىش يولىدا ئىش كۆرۈشنى قولغا كەلتۈرۈشىمىز كېرەك. بىر كونا سۆز بويىچە ئېيتقاندا، بىر ئادەم باشقىلارنى تەنقىد قىلىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن -ئۆزئۆزىنى بىر قېتىم تەكشۈرۈپ كۆرۈشى كېرەك.

ھازىر دۇنيا دۇچ كەلگەن مەسىلىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىمپېراتورلۇقنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشتىن ئىبارەت بىرلا مەسىلىگە يىغىنچاقلىغىلى بولمايدۇ. ئەمما، دۆلەتلەر چېگرىسى ئوتتۇرىسىدىكى، شۇنداقلا دۆلەتلەر بىلەن رايونلار ئوتتۇرىسىدىكى ئۇرۇش ۋە توقۇنۇشلارنىڭ ھەممىسى

كۆپۈنچە ۋاقىتتا مۇستەملىكىچىلىك ۋە ئىمپېرىئالىزم تارىخى بىلەن باغلىنىشلىق بولىدۇ. ھازىرغىچە بۇنى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ھەممىسى ئىمپېرىئالىزمنىڭ بۇ جەھەتتىكى مەسئۇلىيىتىنى يوق قىلىشقا ئۇرۇنۇپ كەلدى. ئىرقىي كەمسىتىش ھازىرمۇ ھەممە يەردە مەۋجۇت، ئۇنىڭ ئىپادىلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى ئىنقىلاپ چۈشىنىشنىڭ ھاجىتى يوق، تارىخ ھەر ۋاقىت جاھانگىرلارچە قارشىلىشىش ۋە بويى سۇندۇرۇشلارنىڭ مەھسۇلى، بۇ پاكىتنى ئۆزگەرتىشنىڭ ھەم زۆرۈرىيىتى يوق، ھەم مۇمكىنچىلىكىمۇ يوق، دېگەن گەپلەرنى بىز ھازىرمۇ داۋاملىق ئاڭلاپ تۇرىمىز. مەزكۇر ماقالە ئاشۇنداق كۆز قاراشتا بولغۇچىلارنى يۆلەپ تۇرىدىغان بىلىملەرنى ئىشلەپ چىقارغۇچىلارنىڭ پەرەزلىرى بىلەن كۈرەشلەشلىرىگە بىر قېتىم جەڭ ئېلان قىلىدۇ.

6. ئاخىرقى سۆز

مەن ھازىرغىچە چەت ئەللىك تونۇشلار بىلەن پاراڭلاشقان بەزى ۋاقىتلاردا، ئۇيغۇرلارنىڭ بىر قىسىم ئىشلىرىنىڭ ياخشى بولماسلىقىنىڭ سەۋەبى خەنزۇ مىللىتىنىڭ ئىرقىي كەمسىتىشى ئىكەنلىكىنى دەپ كەلدىم. مەسىلەن، ئامېرىكىدىكى ئۇيغۇرلار سانىنىڭ ھازىرغىچە بىر مىڭ ئادەمگە بارمايدىغانلىقى)بۇ مېنىڭ شەخسىي (پەرىزىم. لېكىن ئۇلار مەندىن »خەنزۇلار سىلەرنى نېمە ئۈچۈن ئۇنداق «كەمسىتىدۇ؟ دەپ سورىغاندا، مەن ئۇلارغا بىر ئىلمىي يوسۇندا جاۋاب بېرىشتە قىينىلىپ كەلگەن ئىدىم. بۇ قېتىم مېنىڭ بىر يەھۇدى تونۇشۇم ماڭا چېن ئەپەندىنىڭ ماقالىسىنىڭ تور ئادرېسىنى ماڭدۇرۇپ، ئۇ ماقالىنى ئۆزىنىڭ بىر قېتىم ئوقۇپ چىققانلىقىنى، ھەمدە بىر قىسىم قىممەتلىك يېڭى بىلىملەرگە ئېرىشكەنلىكىنى ئېيتقاندىن كېيىن، مەنمۇ ئۇ ماقالىنى دەرھال بىر قېتىم ئوقۇپ چىقتىم. ھەمدە ئۇ ماقالىدىكى ئۇچۇرلار مېنىڭ بەزى كام بىلىملىرىنى تولدۇرىدىغانلىقىنى، ھەمدە ئۇنىڭ باشقا ئۇيغۇرلار ئۈچۈنمۇ خېلە پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ماقالىنى -قايتاقايتا ئوقۇپ، شۇ ئارقىلىق ئىگە بولغان چۈشەنچەمگە ئاساسەن مەزكۇر ماقالىنى يېزىپ چىقتىم.

ھازىر ئۇيغۇرلاردا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىۋاتقان خېلە كۆپ مەسىلەرنىڭ يىلتىزىنى ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىيەت ۋە بىلىم سەۋىيىسىنىڭ تۆۋەنلىكى، ۋە شۇنىڭدىن كېلىپ چىققان نادانلىقى بىلەن باغلىنىشلىق بولىدۇ. بۇ ئەھۋال ۋەتەن ئىچىدىمۇ شۇنداق. چەت ئەلدىمۇ ھەم شۇنداق. مەسىلەن، مەن بۇنىڭدىن بىرەر يىل بۇرۇن بىر تونۇلغان ئۇيغۇر زىيالىيسىدىن غازى ئەمەت ئاكىمىز سىزغان ئۇلۇغ ئالىملىرىمىز يۈسۈپ خاس ھاجىپ بىلەن مەخمۇد قەشقەرى پورترېتلىرىدىكى ئۇ ئىككى زاتنىڭ ھەقىقىي چىرايلىرى ياكى پەرەز ئىكەنلىكىنى سورىغىنىمدا، ماڭا ئۇ زىيالىي ھېچ قانداق ئىككىلەنمەي تۇرۇپلا ئۇلارنىڭ ھەقىقىي چىرايى ئىكەنلىكىنى ئېيتقان ئىدى. لېكىن يېقىندا مەن يارمۇھەممەت تاھىر تۇغلۇق ئەپەندىنىڭ »ئەتراپ قىلىشقا بولمايدىغان ئىككى «پورترېت دېگەن ماقالىسىنى ئوقۇپ، ئۇ پورترېتلەرنىڭ

پەرەز بىلەن سىزىلغانلىقنى بىلدىم. ھەر بىر زىيالىينىڭ ھەممە ئىشنى بىلىشى مۇمكىن ئەمەس. بىلمەيدىغىننى «»بىلمەيمەن دېيىش ئىلمىي پوزىتسىيىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان، ئوقۇغان ئادەملەردە كام بولسا بولمايدىغان، تەرەققىي تاپقان مىللەتلەردە ئومۇملىشىپ كەتكەن بىر ئادەتتىكى ئەخلاق ئىدى. ئەپسۇسكى، بەزى ئوقۇغان ئۇيغۇرلاردا مۇشۇنچىلىك ئەخلاقمۇ كەم بولىۋاتىدۇ. مەيلى ۋەتەندىكىلەر بولسۇن، ياكى چەت ئەلدىكىلەر بولسۇن، بىزنىڭ ئۇيغۇرلىرىمىزنىڭ خېلە كۆپ قىسمى مىللەتنىڭ ساپاسىنىڭ ھازىرمۇ بىر قەدەر تۆۋەنلىكىنى، مىللىي ساپانى ئۆستۈرۈش يولىدا قاتتىق تىرىشىش ئۆز مەۋجۇتلىقىمىزنى ساقلاپ قېلىشتا ئىنتايىن ھالقىلىق رول ئوينايدىغانلىقىنى تېخىچە تولۇق تونۇپ يېتەلمەيۋاتىدۇ. شۇڭلاشقا مەن يېقىندىن بۇيان ئىزچىل تۈردە، ھازىر ئۇيغۇرلارنىڭ ئالدىغا قويۇلغان ئەڭ مۇھىم ۋەزىپىلەرنىڭ بىرى مىللىي ساپانى ئۆستۈرۈش ئىكەنلىكىنى تەكىتلەپ كېلىۋاتىمەن. بۇ سۆز ئاددىي بولغىنى بىلەن، ئۇنىڭ مەزمۇنى ئىنتايىن چوڭقۇر ۋە ئىنتايىن كەڭ. ئۇنىڭ ئەھمىيتى ئىنتايىن چوڭ. ئۇ ھەر بىر ئۇيغۇردىن ئۇزۇن مۇددەت جاپالىق تىرىششنى، نۇرغۇن بەدەللەرنى تۆلەشنى تەلەپ قىلىدۇ. يەنى، ھەممە ئۇيغۇرلاردىن ئۆزىنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارى ۋە باشقا مۇمكىنچىلىكلىرى يار بەرگەن دائىرە ئىچىدە ئەڭ يۇقىرى پەللىگىچە ئوقۇشنى، ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلىرىنىڭ خېلە كۆپ قىسمىنى كىتاپ ئوقۇشقا سەرپ قىلىدىغان ئادەتنى يېتىلدۈرۈشنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئۆزلىرى خەنزۇ مىللىتى بىلەن بىرگە ياشمايدىغان يەھۇدى مىللىتىدىن كېلىپ چىققان بىر كىشىنىڭ مۇشۇنداق بىر ماقالىنى قەدىرلەپ ئوقۇشىدىن، مىللىي ساپاسى يۇقىرى بىر مىللەتنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى، مىللىي ساپانى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن قانداق تىرىشىش كېرەكلىكىنى مەلۇم دەرىجىدە كۆرۈۋالالايمىز. مەن بۇ ئىشقا ئاشۇنداق قارىدىم. مەن بارلىق قېرىنداشلارنىڭ مېنىڭ مەزكۇر ماقالىنى تەييارلىشىمدىكى سەۋەبنى مانا شۇنداق چۈشىنىشىنى، ھەمدە ۋاقىت چىقىرىپ بۇ ماقالىنى بىر قېتىم ئوقۇپ چىقىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەزكۇر ماقالىدا تىلغا ئېلىنغان بىر قىسىم ئەسەرلەرنىڭ تور :ئادرېسلىرى

.1 چېن ئەپەندىنىڭ »خەنزۇ جۇڭگولۇقلارنىڭ ئىرقىي كەمسىتىشى «ھەققىدە دېگەن ماقالىسى :()ئىنگلىزچە
http://www.inter-asia.org/khChén/online/Epilogue.pdf

.2 چېن ئەپەندىنىڭ قىسقىچە :تەرجىمالى

pcs.blogspot.com/search/label/CV%28%E4%B8%AD%E6%96%87%EF%BC%89

3. »ئېتىراپ قىلىشقا بولمايدىغان ئىككى :«پورترېت

http://qamus.okyan.com/View.aspx?ID=10232

http://www.meripet.com/Academy/20110206_MehmudQeshqiri.htm